

IZVEŠTAJ

O PRIMENI AKCIONOG PLANA

(2019–2022)

ZA SPROVOĐENJE PROGRAMA

O ZAŠTITI

MENTALNOG ZDRAVLJA

U REPUBLICI SRBIJI

(2019–2026)

Izveštaj o primeni Akcionog plana (2019 - 2022) za sprovođenje
Programa o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji (2019-2026)

Autorke

Irena Stojadinović

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu i
PIN-Psychosocial Innovation Network

Jelena Ankić

Caritas Srbije

Pomoć u prikupljanju podataka

Sara Dojčinović

Recenzija

Snežana Stojanović

Urednica

Dragoslava Barzut

Lektura

Jelica Kiso

Izveštaj je nastao kao deo kampanje *Podržimo se!* sa ciljem zagovaranja brige o mentalnom zdravlju u postkovid periodu. Inicijativa je podržana kroz projekat *Zajedno za aktivno građansko društvo - ACT*. Ovaj projekat je dobio podršku Vlade Švajcarske, a sprovode ga Helvetas Swiss Intercooperation i Građanske inicijative.

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. METODOLOGIJA	8
3. JAVNE POLITIKE U OBLASTI MENTALNOG ZDRAVLJA	10
4. REZULTATI ANALIZE	18
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	38
6. ANEKS 1 – ODGOVOR OCD U OBLASTI ZAŠTITE MENTALNOG ZDRAVLJA	42
7. ANEKS 2 – O POKRETU ZA MENTALNO ZDRAVLJE	43
8. SPISAK LITERATURE	45

UVOD

U Srbiji je, 2019. godine, u skladu sa Strategijom javnog zdravlja za period od 2018. do 2026. godine (1), donet dokument javnih politika, Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji (Program), za period od 2019. do 2026. godine (2) i prateći Akcioni plan za sprovođenje Programa (AP) tokom prve tri godine (2019-2022) (3) u okviru nadležnosti Ministarstva zdravlja.

Pokret za mentalno zdravlje, osnovan u julu 2021. godine od strane organizacija civilnog društva (OCD), koje su usmerene na unapređenje zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji, u više navrata upućivao je zahtev za informacije od javnog značaja relevantnim državnim telima povodom praćenja i izveštavanja o primeni Akcionog plana. Na osnovu dobijenih odgovora, stiče se utisak da se praćenje i izveštavanje ne sprovodi ili da ovaj tip informacija nije javno dostupan.

Građanske inicijative su prepoznale značaj rada Pokreta za mentalno zdravlje i zagovaračkih inicijativa, koje su pokrenute u cilju unapređenja zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji, te su podržale Pokret u izradi izveštaja o primeni Akcionog plana za sprovođenje Programa o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji.

Cilj izveštaja je da pruži prikaz o tome šta je urađeno u pogledu unapređenja zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji od 2019. godine do danas, a tokom trajanja Akcionog plana, čije važenje ističe zaključno sa decembrom 2022. godine. Izveštaj je zasnovan na informacijama koje su prikupljene od strane organizacija civilnog društva u komunikaciji sa predstavnicima državnog sektora, te postoji mogućnost da nisu sve informacije o relevantnim postignućima bile dostupne autorima i da nisu uključene u izveštaj.

METODOLOGIJA

Istraživanje je imalo za cilj da pruži pregled sprovedenih aktivnosti i dostignutih vrednosti pokazatelja učinka predviđenih Akcionim planom za sprovođenje Programa o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period 2019–2026. Akcioni plan se odnosi na period od 2019. godine koja je uzeta za baznu godinu, zaključno sa 2022. godinom, tj. poslednjom godinom važenja Akcionog plana.

Istraživanje je sprovedeno tokom oktobra i novembra 2022. godine. Metodologija prikupljanja podataka korišćena za dobijanje relevantnih informacija o sprovedenim aktivnostima Akcionog plana podrazumevala je:

- Desk istraživanja javno dostupnih informacija na sajtovima i u okviru izveštavanja relevantnih institucija, i to Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje RS, Institut za mentalno zdravlje, Klinika za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, Specijalne bolnice za psihijatrijske bolesti u Kovinu, Vršcu i Gornjoj Toponici, APR, Službeni glasnik, Lekarska komora Srbije, Zdravstveni savet Srbije.
- Slanje 9 zahteva za pristup informacijama od javnog značaja relevantnim institucijama (Ministarstvo zdravlja, Republički fond za zdravstveno osiguranje, Institut za javno zdravlje RS, Lekarska komora Srbije, Zdravstveni savet Srbije, Agencija za akreditaciju zdravstvenih ustanova Srbije i Republički sekretarijat za javne politike).
- Prikupljanje podataka putem 14 intervjua, mejlova ili telefonskih poziva ka predstavnicima relevantnih institucija (Institut za javno zdravlje RS, Institut za mentalno zdravlje, Klinika za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, Specijalne bolnice za psihijatrijske bolesti u Kovinu, Vršcu, Novom Kneževcu i Gornjoj Toponici, centri za mentalno zdravlje u Beogradu, Nišu, Kragujevcu i Vršcu).

JAVNE POLITIKE U OBLASTI MENTALNOG ZDRAVLJA

Međunarodni okvir u oblasti mentalnog zdravlja

Za Republiku Srbiju najznačajnija su dokumenta Evropske unije (EU) i Svetske zdravstvene organizacije (SZO). U nastavku je navedeno nekoliko dokumenata koje su autorke izdvojile kao najvažnije u međunarodnom i nacionalnom okviru.

Ministarska konferencija o mentalnom zdravlju

Na ministarskoj konferenciji o mentalnom zdravlju SZO u januaru 2005. godine doneta je tzv. Helsinška deklaracija o mentalnom zdravlju, koja je jedan od ključnih političkih dokumenata koji podržavaju transformaciju psihijatrijskih službi. Srbija je učešćem takođe podržala razvoj službi u zajednici. U ovaj dokument su uključene i stavke neophodne za organizaciju i transformaciju službi (4).

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

Drugi značajan dokument u ovoj oblasti je Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (5), koja predstavlja međunarodni instrument ljudskih prava koji je Srbija ratifikovala 2009. godine, kao i Opcioni protokol uz Konvenciju. Cilj Konvencije je da unapredi, zaštiti i osigura puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svim osobama sa invaliditetom, uključujući i osobe sa psihosocijalnim invaliditetom, i unapredi poštovanje njihovog dostojanstva.

Evropski okvir za akciju o mentalnom zdravlju i blagostanju

Značajna inicijativa na evropskom nivou je i Program Zajednička akcija za mentalno zdravlje i blagostanje iz 2013. godine, u okviru kojeg je Evropska komisija, 2016. godine, usvojila Evropski okvir za akciju o mentalnom zdravlju i blagostanju (European Framework for Action on Mental Health and Wellbeing) (6). Cilj Evropskog okvira je bio da se unapredi promocija mentalnog zdravlja i blagostanja, kao i prevencija mentalnih poremećaja, zbrinjavanje i socijalna inkluzija osoba sa mentalnim smetnjama u Evropi, te da se ponudi okvir za kreiranje politika u oblasti mentalnog zdravlja na nivou Evrope. Ključne oblasti na koje se dati okvir odnosi su: 1) mentalno zdravlje u svim politikama; 2) promocija mentalnog zdravlja u radnom okruženju; 3) mentalno zdravlje u školama; 4) prevencija depresije i suicida i implementacija e-zdravlja; 5) razvoj službi mentalnog zdravlja u zajednici i na socijalno inkluzivan način.

SZO Evropski okvir za akciju za mentalno zdravlje i blagostanje (EFAMH)

Aktuelna inicijativa koja je nadograđena na prethodnu je Evropski okvir za akciju za mentalno zdravlje i blagostanje (7) Svetske zdravstvene organizacije, koji pokriva period od 2021. do 2025. godine i predstavlja odgovor na trenutne izazove mentalnog zdravlja, koji proističu iz negativnog uticaja koji je pandemija COVID-19 imala na mentalno zdravlje i blagostanje stanovništva. Cilj EFAMH je da promocija i zaštita mentalnog blagostanja postanu sastavni deo lečenja i oporavka od COVID-19; da se suprotstavi stigmati i diskriminaciji u vezi sa problemima sa mentalnim zdravljem; i da zagovara i promoviše ulaganja u dostupne i kvalitetne usluge usmerene na zaštitu mentalnog zdravlja (EFAMH).

Nacionalni okvir u oblasti mentalnog zdravlja

Relevantni zakonski okvir u oblasti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji podrazumeva Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zdravstvenom osiguranju, Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, Zakon o pravima pacijenata, Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, Zakona o javnom zdravlju, Zakon o socijalnoj zaštiti, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, Zakon o vanparničnom postupku, Porodični zakon, Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i Zakon o igrama na sreću. Ovi zakoni praćeni su podzakonskim aktima koji detaljnije uređuju materiju propisanu zakonima (8).

Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama (2013)

Zakon je posvećen načelima, organizovanju i sprovođenju zaštite mentalnog zdravlja, načinu i postupku, organizaciji i uslovima lečenja i smeštaja bez pristanka lica sa mentalnim smetnjama u stacionarne i druge zdravstvene ustanove (9).

Zajedno sa zakonom doneta su i dva značajna podzakonska akta:

1. Pravilnik o vrsti i o bližim uslovima za obrazovanje organizacionih jedinica i obavljanje poslova zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. Pravilnik je uredio otvaranje centara u zajednici (10).
2. Pravilnik o bližim uslovima za primenu fizičkog sputavanja i izolacije lica sa mentalnim smetnjama, koja se nalaze na lečenju u psihijatrijskim ustanovama (11).

Prostor za unapređenje zakona je prepoznat u pravcu pronalaženja rešenja za razvoj sistema socijalne podrške koji će obezbediti društveno uključivanje osoba sa mentalnim smetnjama, kao i to da je potrebno predvideti način na koji će se organizovati prevencija, rehabilitacija i uključivanje osoba sa mentalnim smetnjama.

Pored navedenih zakona i sledeći propisi se bave zaštitom mentalnog zdravlja u određenim aspektima: Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja (2007-2017), Strategija javnog zdravlja u Republici Srbiji (2018-2026), Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period 2019-2026. godine, Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period 2020-2024. godine, Strategija deinstitucionalizacije i razvoja usluga socijalne zaštite u zajednici za period 2022-2026. godine (8).

Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji (2019–2026)

Kao deo napora Republike Srbije da bude integrisana u evropske procese i tendencije na planu zaštite mentalnog zdravlja, ali i kao obaveza države-kandidata za članstvo u Evropskoj uniji da usklađuje nacionalno zakonodavstvo sa propisima EU, 2019. godine donet je strateški dokument u oblasti zaštite mentalnog zdravlja – Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji (2019-2026). Program predstavlja usaglašen sistem mera uslova i instrumenata javne politike, koje Republika Srbija treba da sprovede radi zaštite mentalnog zdravlja. Ovaj krovni akt u oblasti zaštite mentalnog zdravlja počiva na međunarodno dogovorenim ciljevima, konvencijama, strateškim i operativnim dokumentima, propisima i standardima Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije (Program, uvod, stav 9).

Ovaj Program se odnosi na period od 2019. do 2026. godine i praćen je Akcionim planom za period od 2019. do 2022, po čijem isteku bi trebalo usvojiti novi akcioni plan. Akcioni plan za sprovođenje Programa koji sadrži aktivnosti koje je potrebno preduzeti radi sprovođenja Programa i što ostavlja mogućnost da se aktivnosti evaluiraju, razvijaju i unapređuju.

U uvodnom delu Programa konstatuje se da ciljevi prethodne Strategije iz 2007., (12) nisu ispunjeni, te da je dominantan razlog za to nepostojanje koordinacionog tela za sprovođenje mera. Neki od njih su:

- nije ostvaren princip teritorijalne zaštite mentalnog zdravlja, niti je uspostavljena saradnja psihijatrijskih ustanova i ustanova socijalne zaštite;
- neophodna je međusektorska saradnja nadležnih republičkih i organa jedinica lokalne samouprave, radi stvaranja sveobuhvatnih modela pomoći i podrške;
- uglavnom izostaje dostupnost programa psihosocijalne rehabilitacije i zaštićenog stanovanja, a neophodan je paralelni razvoj zdravstvene i socijalne zaštite u zajednici;
- neophodna je promena paradigme među profesionalcima i u javnosti, te prelazak sa tradicionalnog pristupa invalidnosti na pristup utemeljen na ljudskim pravima;
- korisnici usluga i dalje nisu dovoljno uključeni u rad tela koja donose odluke ili u procese odlučivanja.

S druge strane, ističe se da su donošenjem Zakona o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, Zakona o pravima pacijenata, Zakona o javnom zdravlju, Zakona o socijalnoj zaštiti, Zakona o sprečavanju diskriminacije lica sa invaliditetom i pratećih podzakonskih propisa, stvoreni uslovi za dalju reformu u oblasti zaštite mentalnog zdravlja (2).

Osnova Programa je da mentalno zdravlje predstavlja nacionalni kapital i kao takvo mora biti unapređivano zajedničkim naporima celokupne zajednice, na nivou opšte populacije, na nivou zdravstvene zaštite i na akademskom nivou, uključujući i korisnike, njihova udruženja i porodične grupe.

Opšti cilj Programa je reforma sistema zaštite mentalnog zdravlja u Republici Srbiji i unapređenje ljudskih prava lica sa mentalnim poremećajima u skladu sa međunarodnim standardima i najboljom praksom.

Posebni ciljevi Programa su:

1. Unapređenje normativnog i institucionalnog okvira zaštite mentalnog zdravlja;
2. Prevencija mentalnih poremećaja i unapređenje mentalnog zdravlja;
3. Razvoj ljudskih resursa, unapređenje edukacije, istraživanja i uslova rada;
4. Pобољшanje kvaliteta, informacioni sistemi, međusektorska saradnja, zastupanje i javno zagovaranje.

Izveštavanje o rezultatima sprovođenja Programa o zaštiti mentalnog zdravlja i pratećeg Akcionog plana

Za sada ne postoji nijedan javno dostupan izvešaj o rezultatima sprovođenja Programa i pratećeg Akcionog plana. Prema Zakonu o planskom sistemu, ukoliko je predlagač dokumenta javne politike organ državne uprave, taj organ izveštava Vladu, preko organa državne uprave nadležnog za koordinaciju javnih politika, o rezultatima sprovođenja tog dokumenta, odnosno o ex-postanalizi efekata javne politike utvrđene tim dokumentom i to:

- u slučaju programa, najkasnije u roku od 120 dana po isteku svake kalendarske godine od dana usvajanja, osim ako je uz program donet akcioni plan po kome se vrši izveštavanje, u kom slučaju se izveštavanje o sprovođenju programa vrši najkasnije šest meseci nakon isteka primene, kao i po isteku treće kalendarske godine od usvajanja ako je program donet za period duži od tri godine;
- u slučaju akcionog plana, najkasnije u roku od 120 dana po isteku svake kalendarske godine od dana usvajanja (13).

Akcioni plan se revidira po potrebi, u skladu sa rezultatima praćenja sprovođenja i rezultatima ex-postanalize efekata javne politike, odnosno, u slučaju da se utvrdi potreba, pristupa se pripremi njegovih izmena i dopuna.

Dakle, budući da je Program objavljen u Službenom glasniku u novembru 2019. godine za period do 2026. godine, Ministarstvo zdravlja je u obavezi da Vladi podnese izveštaj o rezultatima sprovođenja Programa najkasnije u decembru 2022. godine kada se navršava tri godine od usvajanja.

Stepen realizacije aktivnosti od 2020. godine, kada je trebalo da počne realizacija Programa po Akcionom planu, smanjen je zbog uticaja pandemije, izazvane virusom COVID-19 što je dovelo do zastoja ili ograničenja u sprovođenju aktivnosti tokom prve godine, ali neočekivano i tokom naredne dve godine.

U ovom Akcionom planu neke aktivnosti su, u skladu sa ograničenim finansijskim sredstvima i raspoloživim ljudskim resursima, kao i očekivanim budžetom nosilaca aktivnosti, realizovane kao redovne aktivnosti njihovih nosilaca.

U analizi koja sledi nalazi se osvrt na dostignute vrednosti pokazatelja učinka nakon tri godine implementacije Akcionog plana, iz ugla civilnog sektora prema dostupnim informacijama.

REZULTATI ANALIZE

U okviru rezultata analize dat je pregled o sprovedenim aktivnostima i dostignutim vrednostima pokazatelja učinka predviđenih Akcionim planom (2019–2022) za sprovođenje Programa o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period 2019–2026. godine, na osnovu podataka dobijenih od relevantnih institucija i desk analize sajtova relevantnih inistitucija.

Prikaz rezultata analize je strukturisan tako da je na prvom mestu dat osvrt na ostvarenost opšteg cilja Akcionog plana uz prateće objašnjenje predstavljenog rezultata.

Dalje sledi prikaz ostvarenosti pojedinačnih ciljeva Akcionog plana, kao i mera i aktivnosti putem kojih je dati cilj trebalo da bude ostvaren. Za svaki posebni cilj i meru, kao i dodatne aktivnosti koje se ne preklapaju sa već navedenim merama, naveden je rezultat i objašnjenje za dati rezultat.

Nakon prikaza rezultata analize, slede zaključci i preporuke koje će predstavljati osnovu za dalje zagovaranje za unapređenje zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji.

Opšti cilj 1:

Unapređen sistem zaštite mentalnog zdravlja za sprovođenje prevencije, lečenja i pružanja sveobuhvatnih, integriranih usluga, u skladu sa najboljom međunarodnom praksom.

Pokazatelj na nivou opšteg cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2022)
Teritorijalna pokrivenost centara za mentalno zdravlje (CMZ) u odnosu na ukupan broj stanovnika Srbije	2.32%	15%
Izvor provere: Nije definisan		

Rezultat: **Opšti cilj 1 nije ostvaren.**

S obzirom na to da je za opšti cilj Akcionog plana postavljeno unapređenje teritorijalne pokrivenosti centara za mentalno zdravlje u Srbiji, a da se prema informacijama Ministarstva zdravlja **broj centara u Srbiji nije promenio** od početka važenja Akcionog plana 2019. godine, smatra se da cilj nije ostvaren.

Posebni cilj 1.1:

Unapređen normativni i institucionalni okvir zaštite mentalnog zdravlja.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj psihijatrijskih kreveta na 100.000 stanovnika	60	53	50

Izvor provere: Izveštaj Instituta za javno zdravlje RS (IZJZ Batut)

Rezultat: **Posebni cilj 1.1 nije ostvaren.**

Broj psihijatrijskih kreveta na 100.000 stanovnika se nije promenio u odnosu na stanje iz 2019. godine, prema podacima iz Zdravstveno-statističkog godišnjaka Republike Srbije (RS), Instituta za javno zdravlje RS (IZJZ Batut), za 2021. godinu (14, 15). Iako se broj kreveta u nekoj meri smanjio (za 38 kreveta ukupno), takođe se smanjio i broj stanovnika u RS, te je ukupan broj kreveta na 100.000 stanovnika i dalje 60. Nisu još uvek dostupni podaci za 2022. godinu.

Mera 1.1.1:

Razvoj i unapređenje službi za zaštitu mentalnog zdravlja.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj centara za mentalno zdravlje (CMZ)	5	15	20
Uspostavljen nov sistem plaćanja usluga vezan za tip i broj usluga	Ne	/	Da

Izvor provere: IZJZ Batut; Službeni glasnik RS

Rezultat: **Mera 1.1.1 nije ostvarena.**

- **Broj centara za mentalno zdravlje nije promenjen**, prema podacima dobijenim od Ministarstva zdravlja. Na kraju 2022. godine, i dalje postoji 5 centara za mentalno zdravlje (u Nišu, Vršcu, Kikindi, Kragujevcu i Beogradu), dok su u planu i procesu izrade još 2 centra u Pančevu i Novom Sadu. U skladu sa aktuelnom situacijom, veliki deo stanovništva i dalje nema pristup sveobuhvatnoj zaštiti mentalnog zdravlja, uz najmanje moguće restrikcije i što bliže mestu boravka, odnosno porodici.
- **Akt o promeni načina plaćanja zdravstvenih usluga** u oblasti mentalnog zdravlja, sa sistema zasnovanog na broju bolničkih dana, u pravcu vezivanja za pružene usluge, **nije usvojen**, prema podacima dobijenim od Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje i Instituta za javno zdravlje RS.

Dodatne aktivnosti predviđene Merom 1.1.1:

1.1.1.3. Izrada akta o promeni načina plaćanja zdravstvenih usluga u oblasti mentalnog zdravlja, sa sistema zasnovanog na broju bolničkih dana, u pravcu vezivanja za pružene usluge – rok 2022.

- **Usvajanje izmena i dopuna normativnog okvira je delimično ostvareno.** Pravilnik o osnivanju CMZ („Pravilnik o bližim uslovima za obrazovanje CMZ u zajednici“) (16) izmenjen je u avgustu 2021. godine i objavljen u Službenom glasniku RS, broj 45/13. Rađeno je na izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prava lica sa mentalnim smetnjama, i u decembru 2021. sazvana je javna rasprava povodom predloženih izmena zakona. Kancelarija zaštitnika građana, organizacije civilnog društva (OCD) i drugi akteri su učestvovali u javnoj raspravi i uputili komentare na dat predlog. Nakon javne rasprave, proces usvajanja izmena zakona nije nastavljen. Uredba o planu mreže ZU (17) i Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji ZU (18) nisu menjani ili se usvojene promene ne odnose na oblast zaštite mentalnog zdravlja u zajednici niti podrazumevanju obrazovanje centara za mentalno zdravlje. Izvor informacija su Službeni glasnik RS, IZJZ Batut i Ministarstvo zdravlja.

Posebni cilj 1.2:

Osnažena prevencija mentalnih poremećaja i unapređeno mentalno zdravlje.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj specijalista dečje i adolescentne psihijatrije	31	37	40

Izvor provere: IZJZ Batut

Rezultat: **Posebni cilj 1. 2 je delimično ostvaren.**

Broj osoba na specijalizaciji i specijalista dečje i adolescentne psihijatrije je 35, prema Zdravstveno-statističkom godišnjaku RS, IZJZ Batut, za 2021. godinu (14, 15). Ovaj broj pokazuje da se broj stručnjaka u oblasti zaštite mentalnog zdravlja dece i adolescenata povećao, iako nije u potpunosti ostvaren postavljen cilj od 37 stručnjaka za 2021. godinu. Podaci za 2022. godinu nisu još uvek dostupni.

Mera 1.2.1:

Unapređenje mentalnog zdravlja dece i mladih kroz prevenciju mentalnih poremećaja.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj formiranih podjedinica za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici za decu i mlade	0	7	10

Izvor provere: Izveštaj CMZ

Rezultat: **Mera 1.2.1 je delimično ostvarena.**

- **Usluge za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici za decu i mlade se pružaju u 2 od 5 dostupnih centara za mentalno zdravlje**, i to u Beogradu i Vršcu, ali nije poznato da li su organizovane u obliku formiranih podjedinica. U skladu sa tim, može se reći da postoje 2 formirane podjedinice od predviđenih 10, do kraja 2022. godine, za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici za decu i mlade, na osnovu informacija dobijenih od centara za mentalno zdravlje.

Dodatne aktivnosti predviđene merom 1.2.1:

1.2.1.1 Povećanje obuhvata preventivne delatnosti, pre svega rane dijagnostike, kao i celovite pomoći deci i mladima i njihovim porodicama, na nivou primarne zdravstvene zaštite – rok 2022.

1.2.1.2 Sprovođenje primarne prevencije mentalnih poremećaja dece, kao i unapređenje njihovog mentalnog zdravlja kroz obrazovni sistem i oblike masovnih komunikacija – rok 2022.

➤ Izveštaj nije usmeren specifično na oblast prevencije, te nije postojalo dovoljno informacija da bi se adekvatno izvestilo o aktivnostima usmerenim na **unapređenje zaštite mentalnog zdravlja dece i mladih na nivou prevencije**, a u okviru primarne zdravstvene zaštite, obrazovnog sistema i putem oblika masovnih komunikacija.

1.2.1.6 Razvijanje službi za dvadesetčetvorosatni prijem urgentnih stanja u dečjoj i adolescentnoj psihijatriji u više ustanova koje imaju kapacitete i resurse za ovu delatnost, a u skladu sa potrebama – rok nije definisan.

1.2.1.8 Razvoj specijalizovanih službi, pre svega za prevenciju, ali i lečenje (ambulantno i hospitalno) dece i mladih sa bolestima zavisnosti – rok 2022.

➤ **Usluga službe za dvadesetčetvorosatni prijem urgentnih stanja** u dečjoj i adolescentnoj psihijatriji nije dostupna od marta 2020. godine i predstavlja veliki nedostatak u pružanju usluga zaštite mentalnog zdravlja dece i mladih. To potvrđuje i preporuka Zaštitnika građana iz novembra 2021. godine, upućena Ministarstvu zdravlja, o neophodnosti ovog tipa usluga. Dodatno, **službe za prevenciju i lečenje dece i mladih sa bolestima zavisnosti**, i dalje nisu dostupne u dovoljnoj meri i u planu je njihovo formiranje.

1.2.1.4 Razvoj i usvajanje normativa za rad u oblasti dečje i adolescentne psihijatrije – rok 2022.

- Predviđeni **razvoj i usvajanje normativa za rad** u oblasti dečje i adolescentne psihijatrije nije sprovedeno, dok su definisane nove procedure u ovoj oblasti.

1.2.1.7 Povećanje broja indikacionih područja (dijagnostičkih kategorija) na Listi RFZO iz oblasti mentalnih poremećaja u detinjstvu i omogućiti širu dostupnost psihofarmakoterapije za decu i mlade sa problemima mentalnog zdravlja – rok nije definisan.

- Nije povećan **broj indikacionih područja na Listi RFZO**, kao ni **dostupnost psihofarmakoterapije za decu i mlade**, prema informacijama IZJZ Batut i Ministarstva zdravlja. Dodatno, potrebno je revidirati ovu aktivnost u skladu sa međunarodnim regulatornim telima i njihovim smernicama.

Mera 1.2.2:

Osnaživanje perinatalne i reproduktivne psihijatrije.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj formiranih perinatalnih timova	1	2	3

Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut

Aktivnosti predviđene Merom 1.2.2:

1.2.2.1 Formiranje perinatalnih timova sastavljenih od psihijatarata, medicinskih sestara, psihologa i socijalnih radnika na tercijarnom nivou zdravstvene zaštite – rok 2022.

1.2.2.2 Otvaranje nacionalne telefonske linije dostupne 24/7 za pružanje saveta i podrške ženama sa psihičkim tegobama u ovom vulnerabilnom periodu, kao i pokretanjem elektronske aplikacije – rok 2022.

Rezultat: Mera 1.2.2 je delimično ostvarena.

Savetovalište za perinatalnu psihijatriju je osnovano u okviru Specijalne bolnice za psihijatrijske bolesti „Kovin” čime je ostvaren cilj za 2021. godinu da **postoje dostupna barem dva tima** iz ove oblasti zaštite mentalnog zdravlja. Cilj postavljen za 2022. godinu nije ostvaren. Dodatno, Klinika za psihijatrijske bolesti „dr Laza Lazarević” je pokrenula **nacionalnu telefonsku liniju dostupnu 24/7** za pružanje saveta i podrške ženama sa psihičkim tegobama u ovom vulnerabilnom periodu i elektronsku aplikaciju sa dostupnim informacijama i psihološkom podrškom.

Mera 1.2.3:

Unapređenje mentalnog zdravlja starijih osoba.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Uspostavljena mreža institucija u kojima se zbrinjavaju i leče stare osobe s mentalnim poremećajima	Ne	Delimično	Da
Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut			

Aktivnosti previđene Merom 1.2.3:

1.2.3.1 Uspostavljanje mreže ustanova u kojima se zbrinjavaju i leče stare osobe s mentalnim poremećajima – rok 2022.

1.2.3.2 Edukacija, antistigma kampanja i promovisanje autonomije i mogućnosti nezavisnog življenja starih i omogućavanje njihovog učešća u svim značajnim segmentima društva – rok 2022.

Rezultat: Mera 1.2.3 nije ostvarena.

Prema podacima IZJZ Batut i profesionalcima iz oblasti zaštite mentalnog zdravlja starijih, **nije uspostavljena mreže ustanova** u kojima se zbrinjavaju i leče stare osobe s mentalnim poremećajima, zaključno sa 2022. godinom. Dodatno, informacije o sprovođenju **antistigma kampanja** za stariju dob nisu pronađene.

Mera 1.2.4:

Unapređenje zaštite pacijenata kojima su izrečene mere bezbednosti medicinskog karaktera.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
% specijalnih bolnica za psihijatrijske bolesti sa službama za sudsku psihijatriju	60%	80%	100%

Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut

Aktivnosti predviđene Merom 1.2.4:

1.2.4.1 Formiranje službi za sudsku psihijatriju pri svim specijalnim bolnicama za psihijatrijske bolesti, uključujući i Kliniku „Dr Laza Lazarević“ i povezivanje sa budućim teritorijalno organizovanim CMZ – rok 2022.

1.2.4.2 Unapređenje zbrinjavanja lica kojima je izrečena mera bezbednosti medicinskog karaktera primenom savremenih standarda u lečenju kroz individualizaciju tretmana, intenzivan psihosocijalni tretman i rad na resocijalizaciji – rok 2022.

Rezultat: Mera 1.2.4 je ostvarena.

Formirana je služba za sudsku psihijatriju pri Specijalnoj bolnici za psihijatrijske bolesti „Kovin“ i Klinici za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, prema informacijama dobijenih iz izveštaja IZJZ Batut i od specijalnih bolnica, čime je ostvaren cilj da **100% specijalnih bolnica za psihijatrijske bolesti ima službu za sudsku psihijatriju**, do kraja 2022. godine. S druge strane, potrebno je dodatno razvijati **individualizovani, psihosocijalni tretman i programe resocijalizacije**.

Posebni cilj 1.3:

Unapređeni ljudski resursi, edukacija i istraživanje.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj psihijatarā/neuropsihijatarā na 100000 stanovnika	9	11	12
Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut			

Rezultat: **Posebni cilj 1.3 je ostvaren.**

Broj psihijatarā i neuropsihijatarā na 100.000 stanovnika je 11, prema podacima iz Zdravstveno-statističkog godišnjaka Republike Srbije (RS), IZJZ Batut, za 2021. godinu (14, 15), što pokazuje da je Posebni cilj 1.3 ostvaren. Promena u broju stanovnika RS je uzeta u obzir. Nisu još uvek dostupni podaci za 2022. godinu.

Mera 1.3.1:

Unapređenje ljudskih resursa, edukacije i istraživanja u oblasti mentalnog zdravlja.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj akreditovanih programa kontinuirane edukacije iz oblasti mentalnog zdravlja	191, oblasti 6	193, oblasti 10	195, oblasti 12

Izvor provere: Izveštaj Min. zdravlja, Srpsko lekarsko društvo, Lekarska komora

Rezultat: Pokazatelj za proveru ostvarenosti Mere 1.3.1 je teško proverljiv.

- Nije jasno koje edukacije spadaju pod oblast mentalnog zdravlja niti na koji način je izračunata početna vrednost, te nije bilo moguće doći do preciznih informacija o broju akreditovanih programa kontinuirane edukacije iz oblasti mentalnog zdravlja.

Dodatne aktivnosti predviđene Merom 1.3.1:

1.3.1.1 Izmena normativa o uslovima u pogledu kadrova u psihijatrijskim službama opštih bolnica i psihijatrijskim ustanovama u skladu sa potrebama koncepta zaštite mentalnog zdravlja u zajednici – rok 2022.

1.3.1.2 Unapređenje kontinuirane edukacije za stručnjake iz oblasti mentalnog zdravlja (specijaliste psihijatre, specijaliste dečje i adolescentne psihijatrije, lekare primarne zdravstvene zaštite, uključujući doktore dentalne medicine, psihologe, socijalne radnike, medicinske sestre, defektologe, radne terapeute) koja će im omogućiti da sprovode zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici – rok 2022.

1.3.1.3 Unapređenje strukovnih, osnovnih i posle diplomskih studija za doktore medicine i dentalne medicine, psihologe, defektologe, socijalne radnike, radne terapeute i medicinske sestre/tehničare u skladu sa principima reforme sistema zaštite mentalnog zdravlja – rok 2022.

1.3.1.4 Reorganizacija univerzitetskih klinika i instituta sa ciljem njihovog unapređenja u metodološke centre za lečenje, edukaciju, istraživanje, kao i prevenciju i unapređenje mentalnog zdravlja (zasnovano na dokazima) – rok 2022.

➤ Predviđeno je **unapređenje ljudskih resursa, edukacije i istraživanja u oblasti mentalnog zdravlja**, a pre svega prema principima reforme sistema zaštite mentalnog zdravlja i konceptima zaštite mentalnog zdravlja u zajednici, i to u vidu izmena normativa o uslovima u pogledu kadrova u psihijatrijskim službama, unapređenja strukovnih, osnovnih i posle diplomskih studija, i reorganizacija univerzitetskih klinika i instituta. Nisu pronađene informacije putem kojih bi se utvrdila ostvarenost aktivnosti.

Poseban cilj 1.4:

Poboljšanje kvaliteta rada institucija mentalnog zdravlja i borba protiv stigmatizacije i diskriminacije osoba sa mentalnim poremećajem.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj medicinskog osoblja u oblasti poremećaja mentalnog zdravlja na 100000 stanovnika	Nije definisana	/	/
Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut			

Rezultat: **Pokazatelj za proveru ostvarenosti Posebnog cilja 1.4 nije definisan.**

S obzirom da u samom Akcionom planu **nije definisana početna vrednost** niti ciljna vrednost prema kojoj bi moglo da se prati ostvarivanje Posebnog cilja 1.4, nije moguće izvestiti o ostvarenom rezultatu u pogledu ovog cilja i broja medicinskog osoblja u oblasti poremećaja mentalnog zdravlja na 100.000 stanovnika.

Mera 1.4.1:

Unapređenje kvaliteta usluga u oblasti zaštite mentalnog zdravlja.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
% procedura dijagnostike i lečenja koji se primenjuju u skladu sa međunarodnim standardima	60	70	80
Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut			

Aktivnosti predviđene Merom 1.4.1:

1.4.1.1 Usklađivanje i unapređenje procedura (algoritama) dijagnostike i lečenja u skladu sa međunarodnim standardima – rok 2022.

1.4.1.2 Unapređenje standarda za akreditaciju zdravstvenih ustanova – rok 2022.

1.4.1.3 Razvijanje procedura za praćenje i nadzor, kao i unapređenje kvaliteta rada, evaluacije kvaliteta rada i pruženih usluga psihijatrijskih ustanova – rok 2022.

Rezultat: **Pokazatelj za proveru ostvarenosti Mere 1.4.1 nije jasan.**

Nije jasan metod utvrđivanja procenta procedura dijagnostike i lečenja koji se primenjuje u skladu sa međunarodnim standardima, te nije bilo moguće proveriti ostvarenost date mere. Potvrđeno je da je u planu unapređenje standarda za akreditaciju zdravstvenih ustanova, i to putem razvoja standarda za ustanove usmerene na zaštitu mentalnog zdravlja, dok su procedure za praćenje, nadzor i kvalitet rada ostale nepromenjene.

Mera 1.4.2:

Razvoj informacionog sistema i formiranje Nacionalnog registra za (određene) mentalne poremećaje.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Formiran Nacionalni registar za određene mentalne poremećaje	Ne	/	Da

Izvor provere: Izveštaj IZJZ Batut

Aktivnosti predviđene Merom 1.4.2:

1.4.2.1 Razvijanje i primena procedura i softverskih programa za registraciju i praćenje korisnika u svim službama mentalnog zdravlja, uz neposrednu saradnju između službi kako bi se poboljšale baze podataka, izbeglo preklapanje i osiguralo praćenje i evaluacija usluga i učinka – rok 2022.

1.4.2.2 Formiranje nacionalnog registra za određene mentalne poremećaje – rok 2022.

Rezultat: **Mera 1.4.2 nije ostvarena.**

Nije formiran Nacionalni registar za određene mentalne poremećaje niti su razvijeni predviđeni informacioni sistemi, prema podacima IZJZ Batut. Dodatno, postoji neusaglašenost struke u pogledu značaja formiranja ovakvog registra, pre svega u pogledu zaštite privatnosti osoba sa mentalnim poremećajima i prevencije stigmatizacije, te bi preporuka bila revidirati Meru 1.4.2.

Mera 1.4.3:

Jačanje zastupanja i javnog zagovaranja protiv stigmatizacije, predrasuda, diskriminacije i isključivanja mentalno obolelih osoba.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj udruženja osoba sa mentalnim poremećajima	5	10	15

Izvor provere: APR registar

Aktivnosti predviđene Merom 1.4.3:

1.4.3.1 Podsticanje osnivanja udruženja korisnika i njihovog uključivanja u javne kampanje u medijima – rok 2022.

1.4.3.2 Sprovođenje edukacije predstavnika medija, lekara zaposlenih u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija, pripadnika policije, nosilaca pravosudnih funkcija, i drugih relevantnih profesija, sa ciljem smanjenja diskriminacije, stigmatizacije i društvenog isključivanja osoba sa mentalnim poremećajima – rok 2022.

Rezultat: Mera 1.4.3 je delimično ostvarena.

Prema APR registru, **trenutno je aktivno 11 udruženja korisnika**, te se može smatrati da je cilj za 2021. godinu ostvaren. Ipak, s obzirom na slabe kapaciteti i izostanak institucionalne podrške u bilo kom obliku, udruženja korisnika često pauziraju ili u potpunosti prestaju sa radom, te aktuelni broj udruženja ne predstavlja realnu niti dugoročnu sliku rada i angažovanja korisničkih udruženja. Dodatno, sprovedena je **edukacija predstavnika medija** o etičkom izveštavanju o mentalnom zdravlju.

Mera 1.4.4:

Unapređenje međusektorske i teritorijalne koordinacije radi podizanja dostupnosti i kvaliteta usluga.

Pokazatelj na nivou posebnog cilja	Početna vrednost (2019)	Ciljna vrednost (2021)	Ciljna vrednost (2022)
Broj okružnih koordinacionih tela	0	3	5

Izvor provere: Izveštaj Ministarstva zdravlja

Aktivnosti predviđene Merom 1.4.4:

1.4.4.1 Uspostavljanje koordinacionih tela na okružnom nivou sa predstavnicima JLS i svih relevantnih institucija odgovornih za obezbeđivanje zaštite mentalnog zdravlja na nacionalnom i okružnom nivou – rok 2022.

Rezultat: **Mera 1.4.4 nije ostvarena.**

Nisu dostupne informacije o uspostavljanju koordinacionih tela na okružnom nivou sa predstavnicima JLS i svih relevantnih institucija odgovornih za obezbeđivanje zaštite mentalnog zdravlja na nacionalnom i okružnom nivou, te se smatra da ova mera nije ostvarena.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Zaključci

Zaključci na osnovu rezultata analize primene Akcionog plana o sprovođenju Programa o zaštiti mentalnog zdravlja ukazuju da, tokom tri godine trajanja Akcionog plana, opšti cilj nije ostvaren. Ostvarenost posebnih ciljeva i mera je prikazan u sledećoj tabeli:

Ostvarenost pokazatelja	Ostvareno u potpunosti	Delimično ostvareno	Nije ostvareno/nije definisano
Posebni ciljevi	1 (1.3)	1 (1.2)	2 (1.1; 1.4)
Mere	1 (1.2.4)	3 (1.2.1; 1.2.2; 1.4.3)	6 (1.1.1; 1.2.3; 1.3.1; 1.4.1;1.4.2; 1.4.4)

Rezultati analize o ostvarenosti posebnih ciljeva i mera ukazuju na to da su uloženi napor da se **unapredi zaštita mentalnog zdravlja u Srbiji, i to, za ranjive grupe** kao što su deca i mladi, žene u perinatalnom periodu i osobe sa izrečenom sudskom merom, dok je izostalo unapređenje usluga zaštite mentalnog zdravlja za starije stanovništvo. Takođe, rađeno je na **razvoju ljudskih resursa** u oblasti mentalnog zdravlja što se ogleda u povećanju broja psihijatarata, kao i dečjih i adolescentnih psihijatarata. Ipak, većina posebnih ciljeva i mera nije ostvarena, te postignuti rezultati predstavljaju tek prvi korak u unapređenju prevencije mentalnih poremećaja i zaštite mentalnog zdravlja.

S druge strane, u pogledu **razvoja službi za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici**, koja predstavlja stub reforme sistema zaštite mentalnog zdravlja, urađeno je veoma malo. Broj psihijatrijskih kreveta na 100.000 stanovnika nije se smanjio u protekle tri godine, dok je u pripremi otvaranje samo jednog novog centra za mentalno zdravlje u Pančevu.

Takođe, u najvećoj meri izostaju napori da se unapredi **normativni i institucionalni okvir zaštite mentalnog zdravlja**, kao i da se unapredi praćenje pružanja i kvaliteta usluga, ali i da se ostvari međusektorska saradnja na nacionalnom i lokalnom nivou koja je neophodna da bi se obezbedila sveobuhvatna zaštita mentalnog zdravlja.

Pored navedenih, deo zaključaka se odnosi i na same karakteristike Akcionog plana koje su predstavljale barijere u sprovođenju i praćenju mera i aktivnosti:

- Identifikuju se. problemi sa formulacijom ciljeva, mera, aktivnosti i pokazatelja AP. Način na koji su određeni pokazatelji definisani ne odgovara postavljenim ciljevima, nije jasno na koji način su određene početne vrednosti pokazatelja na osnovu kog bi se proverila ostvarenost ciljnih vrednosti ili vrednosti nisu ni određene. Na primer, Posebni cilj 1.1 podrazumeva unapređenje normativnog i institucionalnog okvira, dok je pokazatelj ishoda i ostvarenosti cilja manji broj psihijatrijskih kreveta, što ne daje odgovor na postavljeni cilj.
- Za slabu ostvarenost ciljeva i mera AP može se uzeti u obzir to što najveći broj mera i aktivnosti nema određena finansijska sredstva koja bi po zakonu trebalo da budu određena. Iako se očekuje da će se mere i aktivnosti sprovesti bez troškova, pokazuje se da delovi koji nisu budžetirani u AP ne budu ispunjeni.
- U većini slučajeva za izvor provere ostvarenosti cilja ili mere određen je izveštaj Instituta za javno zdravlje, koji nije relevantan izvor informacija za veliki broj stavki u AP.
- Nepostojanje koordinacionog tela za sprovođenje mera jedan je od glavnih razloga za neostvarenost ciljeva postavljenih u Strategiji iz 2007. godine, kao i u aktuelnom Programu.
- Civilni sektor i korisnička udruženja ne učestvuju i nisu formalno bili uključeni u izradi i sprovođenju Akcionog plana.

Preporuke

Na osnovu zaključaka, mogu se dati sledeće **preporuke**, a u cilju unapređenja zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji:

- S obzirom na to da se važenje Akcionog plana (2019–2022) privodi kraju, hitno je potrebno pokrenuti proces izrade Akcionog plana za naredni period sprovođenja Programa (2023–2026) koji će da obuhvati:
 - Unapređenje prevencije mentalnih poremećaja i zaštite mentalnog zdravlja, obuhvatajući različite ranjive grupe, kao i dostupnost i pristupačnost usluga;
 - Razvoj službi za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici;
 - Unapređenje normativnog i institucionalnog okvira zaštite mentalnog zdravlja
 - Unapređenje praćenja pružanja i kvaliteta usluga;
 - Razvoj međusektorske saradnje na nacionalnom i lokalnom nivou.
- Neophodno je da se u okviru novog Akcionog plana postave jasni i realistični ciljevi, mere, aktivnosti i pokazatelji, sa predodređenim finansijskim sredstvima za njihovo sprovođenje;
- Neophodno je formiranje koordinacionog tela za sprovođenje ciljeva, mera i aktivnosti novog Akcionog plana;
- Predlaže se da se u postupku donošenja novog Akcionog plana za naredne tri godine primeni jedno od osnovnih načela Zakona o planskom sistemu, a to je načelo javnosti i partnerstva, koje podrazumeva da se javne politike utvrđuju u okviru transparentnog i konsultativnog procesa, odnosno da se tokom izrade i sprovođenja planskih dokumenata, kao i analize efekata i vrednovanja učinaka javnih politika, sprovodi transparentan proces konsultacija sa svim zainteresovanim stranama i ciljnim grupama, uključujući i udruženja i druge organizacije civilnog društva, naučno-istraživačke, strukovne i druge organizacije.

Aneks I - Odgovor OCD u oblasti zaštite mentalnog zdravlja

Pored aktivnosti sprovedenih na državnom nivou, mnogobrojne inicijative su pokrenute u cilju unapređenja zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji od strane civilnog sektora. Neke od inicijativa su:

- **Obezbeđivanje dostupnosti besplatnih usluga usmerenih na mentalno zdravlje u zajednici.**
 - Udruženje Prostor – sveobuhvatna usluga psihosocijalne podrške za osobe sa iskustvom psihoze;
 - Mreža udruženja korisnika psihijatrijskih usluga „NaUm“ – grupe samopomoći i druge psihosocijalne aktivnosti u 9 gradova u Srbiji (Beograd, Kovin, Valjevo, Zrenjanin, Kikinda, Vršac, Novi Kneževac, Niš, Pirot);
 - PIN – programi psihosocijalne podrške za mlade, starije i osobe u krizi u 8 gradova i opština u Srbiji;
 - Caritas Šabac i Sremska Mitrovica – dnevni boravak za osobe sa problemima mentalnog zdravlja.
- **OCD sprovode redovno kampanje i organizuju javne događaje usmerene na borbu protiv stigme i etičko i medijsko izveštavanje u oblasti mentalnog zdravlja.**
 - Organizovan prvi i drugi Beogradski festival mentalnog zdravlja, 2021. i 2022. godine, povodom Svetskog dana mentalnog zdravlja, 10. oktobra
- **Zagovaračke inicijative i istraživanja usmereni na empirijski utemeljeno unapređenje sistemskog odgovora u oblasti zaštite mentalnog zdravlja.**
 - Podnet prvi alternativni izveštaj o pravu na mentalno zdravlje UN komitetu za ekonomska, socijalna i kulturna na osnovu koga su kreirane zaključne preporuke Komiteta da Srbija treba da unapredi normativni okvir i razvije službe u zajednici u oblasti mentalnog zdravlja (19).
 - Sprovedena istraživanja o proceni potreba, faktora rizika i barijerama za traženje stručne pomoći, (PIN, 2022) (20, 21).
 - Formirana neformalna mreža organizacija za pružanje podrške mladima u Novom Sadu, „Sazvežđe podrške“.
 - Osnovan je Pokret za mentalno zdravlje, neformalna mreža, u cilju zagovaranja za unapređenje zaštite mentalnog zdravlja na nacionalnom nivou.

Aneks II - O Pokretu za mentalno zdravlje

Pokret za mentalno zdravlje osnovan je u julu 2021. godine, nakon prvog društvenog dijaloga o mentalnom zdravlju organizovanog od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava na kom su se okupile organizacije civilnog društva koje se bave unapređenjem zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji.

Cilj Pokreta usmeren je na:

- Promovisanje mentalnog zdravlja u zajednici u cilju unapređenja zaštite mentalnog zdravlja i dostupnosti za sve građane.
- Unapređenje položaja osoba sa problemima mentalnog zdravlja.
- Podizanje svesti javnosti o značaju očuvanja mentalnog zdravlja, kao i rušenje stigme.
- Uticaj na nadležne institucije da otpočnu sa primenom Programa o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji (2019–2026).

Pokret za mentalno zdravlje počeo je sa godišnjim organizovanjem Beogradskog festivala mentalnog zdravlja u oktobru 2021. godine.

Mreža
NaUm

Spisak literature

1. Strategija javnog zdravlja u Republici Srbiji za period od 2018. do 2026. godine. (Službeni glasnik RS, br. 61/2018)
2. Program o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period od 2019. do 2026. godine. (Službeni glasnik, RS, br. 84/2019)
3. Akcioni plan za sprovođenje programa o zaštiti mentalnog zdravlja u Republici Srbiji za period od 2019. do 2026. godine. (Službeni glasnik, RS, br. 84/2019)
4. World Health Organization (2005). Mental Health: Facing the Challenges, Building Solutions. Geneva: WHO Regional office from Europe. Preuzeto sa: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/96452/E87301.pdf
5. United Nations (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Treaty Series, 2515, 3. Preuzeto sa: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>
6. European Commission (2016) EU Framework for Action on Mental Health and Well-being. Preuzeto sa: https://ec.europa.eu/health/mentalhealth/framework_for_action_en.
7. World Health Organization (2022). European framework for action on mental health 2021-2025. Copenhagen: WHO Regional office for Europe. Preuzeto sa: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289057813>
8. Sjenčić, M. (2021). Pravni i organizacioni okvir za osnivanje službi za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici. Beograd: Institut društvenih nauka Beograd.
9. Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama. (Službeni glasnik RS, br. 45/2013)
10. Pravilnik o vrsti i bližim uslovima za obrazovanje organizacionih jedinica i obavljanja poslova zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. (Službeni glasnik RS, br. 106/2013)
11. Pravilnik o bližim uslovima za primenu fizičkog sputavanja i izolacije, lica sa mentalnim smetnjama koja se nalaze na lečenju u psihijatrijskim ustanovama. (Službeni glasnik RS, br. 94/2013)
12. Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja (Službeni glasnik RS, br. 8/2007)
13. Zakon o planskom sistemu Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 30/2018)
14. Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“. (2020). Zdravstveno statistički godišnjak Republike Srbije 2019. Beograd:
15. Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“. (2022). Zdravstveno statistički godišnjak Republike Srbije 2021. Beograd.
16. Pravilnik o vrsti i bližim uslovima za obrazovanje organizacionih jedinica i obavljanja poslova zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. (Službeni glasnik RS, br. 85/2021)
17. Uredba o Planu mreže zdravstvenih ustanova (Službeni glasnik RS, br. 95/2021)
18. Pravilnik o uslovima i načinu unutrašnje organizacije zdravstvenih ustanova (Službeni glasnik RS, br. 126/2014)
19. Alternativni izveštaj podnet Komitetu Ujedinjenih Nacija za ekonomska, socijalna i kulturna prava. Preuzeto sa: <https://platforma.org.rs/platforma-je-podnela-alternativni-izvestaj-komitetu-za-ekonomska-socijalna-i-kulturna>
20. PIN. (2022). Mentalno zdravlje u Srbiji: Procena potreba, faktora rizika, i barijera u dobijanju stručne pomoći, Beograd
21. PIN. (2022). Mentalno zdravlje u Srbiji: Dostupnost usluga psihosocijalne podrške, Beograd.

**POKRET ZA
MENTALNO
ZDRAVLJE**

**ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO**

**Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra**

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

**HELVETAS
SRB**

**Gradanske
inicijative**